

Liberalizme Yönelik Eleştiriler:

Sanayi devrimi ve fabrika sistemi sonucunda ortaya çıkan olumsuzluklar sonucunda, kapitalist sisteme, piyasa mekanizmasının işleyişine ve liberal düşünceye yönelik birçok tepki ortaya çıkmıştır.

- Bu eleştirilerin en önemlilerinden biri de sosyalist teoridir.

Ütopycı Sosyalistler: Bilimsel sosyalizmin, kendisinden önceki sosyalist düşünceleri düş görmekle nitelendirmesi sonucunda Marx ve bilimsel sosyalizm öncesi sosyalist düşüncelere düşçü, ütopik sosyalizm denmektedir.

a) Saint Simon ve Saint Simonculuk (1760 – 1825):

- Liberal düzeni eleştiren, bozukluklar ve adaletsizliklere parmak basan düşünürlerden biri de Saint Simon'dur.
- Saint Simon, ilk çalışmalarında dini dogmalar yerine halka pozitif bir ahlak sunmayı amaçlamıştır.
- Sanayi sözcüğüne en geniş anlamı veren Saint Simon'a göre geleceğin toplumu sanayi esasına dayanarak kurulacaktır.

- Saint Simon, gelecek yeni düzen olan sanayiciliğin her türlü sınıf ayrılığını ortadan kaldırılacağını söylemiştir.
- Soylu, burjuva ve din adamları sınıfına gereksinim yoktur. Toplumda ancak çalışanlar ve çalışmayanlar şeklinde bir ayırım söz konusu olacaktır.
- Sinai toplumda herkes topluma verdiği kadar alacaktır. Saint Simon toplumu büyük bir fabrika şeklinde nitelendirmiştir.
- Saint Simon, mülkiyetin miras yoluyla dağıtıldığını ileri sürmüştü, bu nedenle mirasa olumsuz ve kötü bir anlam yüklemiştir. Devlet tüm servetlerin mirasçısı olmalıdır. Bu noktadan hareketle Saint Simon, devletin tüm üretim araçlarının sahibi olması gerektiğini ileri sürmektedir. Ancak bu şekilde genel menfaate yönelik en etkin ekonomik kullanım ortaya çıkacaktır.

- **Charles Fourier (1772 -1837):**

- Charles Fourier, liberal düşüncenin ve kapitalist sistemin birçok kurumunu eleştirmiş ve özellikle serbest rekabet uygulamalarını toplum için zararlı olarak nitelendirmiştir.
- Fourier, işçilerin düzenden adil bir şekilde pay alamadıklarını belirterek, «phalanstère» adı altında geniş bir üretim ve tüketim topluluğu tasarlamıştır.
- Bu topluluk , Fourier'in düşüncesiyle kendi kendine yetecek ve yönetime işçilerin de katılmasıyla, elde edilen karın işçiler arasında paylaşılması sonucunda kapitalizmin kaldırılması mümkün olacaktır.
- Ayrıca Fourier, çalışma hakkı kavramına değinmiş, devletin her vatandaşın çalışma hakkını gözetmek, bu hakkı herkese sağlamak amacını bir görev olarak üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

- **Louis Blanc (1811 – 1882):** «Çalışmanın Düzenlenmesi» adını taşıyan ve 1841 tarihinde yayımlanan eserinde herkesin yaşam hakkı, çalışma hakkı ve genel gelişmeden yararlanma hakkı olması gerektiğini savunmuştur.
- Kapitalist sistem içerisinde bu hakların saldırıya uğradığını ifade etmiştir.
- Blanc'a göre ekonomik eşitsizliklerin varlığı, dünyada gerçek özgürlüğü mümkünsüz kılmaktadır.
- Louis Blanc, rekabetin tüm kötülüklerin kaynağı olduğunu belirtmiş, ekonomik düzenin rekabetin tam tersi şekilde işleyen bir birliğe dayanması gerektiğini savunmuştur.
- Bu birlik özgürlüğü gerçekleştirebilmek için herkese çalışma hakkı sağlamalıdır.
- Blanc'ın sözünü ettiği bu birlik, phalanstère ya da küçük bir komünist grup değildir. Ona göre bu birlik, ulusal atölyelerdir.
- Bu atölyelerde ücretler eşit olacak, kar bölüştürülecektir.
- Louis Blanc, yoksulluk ve ahlaki yozlaşmanın, kurulacak bu atölyeler vasıtasıyla ortadan kaldırılacağını savunmuştur.

- **Robert Owen (1771 – 1858):**
- Robert Owen, diğer ütöpik sosyalistler içerisinde daha özgün bir yere sahiptir.
- Diğer ütöpik sosyalistler gibi mülkiyet hakkını kaldırıp, üretim araçlarını devlete ya da topluma mal etmeyi düşünmemiştir.
- Robert Owen temel olarak devlet müdahalesi üzerinde durmuştur.
- Hükümetin işçi sınıfının yaşamını düzenleyebilmek için nasıl bir çalışma göstermesi gerektiğini kendi fabrikalarında kurduğu yeni çalışma düzeni ile ortaya koymaya çaba göstermiştir.
- İşçileri doğrudan sermaye yaratmaya teşvik etmiş, işçilerin kooperatifleşme yoluyla sermaye sahibi olabilecekleri üzerinde durmuştur. Bu noktada sosyalizm sözcüğünü ilk kullanan düşünür olarak Fransa'da Saint Simon, İngiltere'de ise Robert Owen anılmaktadır.
- Robert Owen temel olarak işçilerin ağır ve insanlık dışı koşullarını değiştirmek istemiştir.

- Robert Owen, işçilerin ağır ve insanlık dışı koşullarını değiştirmek için kendi fabrikalarında düzenlemeler yapmıştır. Owen, toplumsal ortam sonucunda insanın değişebileceğini öngörmüş, ve işçilerin yaşamlarını ve çevrelerini düzenleme yoluna gitmiştir. Buna göre;

- Günlük çalışma süresini 17 saatten 12 saate indirmiştir.
- 10 yaşından küçük işçi çalıştırmayı reddetmiştir.
- İşçilere kesilen para cezası uygulamasını kaldırmıştır.
- Çalıştırdığı çocuklara okuma yazma öğretmiştir.

Robert Owen, bu tarz önlemlerin, diğer işverenleri de harekete geçireceğini ve bu yolla işçi sınıfının olumsuz çalışma koşullarını düzeltebileceğini düşünmüş, ancak diğer işverenlerden umduğu desteği alamamış ve bu uygulamalar diğer işverenleri harekete geçirmemiştir.

- Robert Owen'a göre karın varlığı emekçinin ürettiği malın tümünü tüketememesine sebep olmaktadır.
- Owen'a göre, bir malın değerini belirleyen fiyat, anamalin fiyatına ve o malı üreten emeğin fiyatına, bir başka deyişle emekçinin gelirini oluşturan ücretine eşittir.
- Kapitalist sistemi devam ettiren yegane unsur rekabet ve kar elde etme güdüsüdür. İşçi sınıfının çalışma koşullarını düzeltebilmek için karın kaldırılması gereklidir.
- Karın kaldırılması ise ancak dolaşımda bulunan paranın kaldırılmasıyla mümkündür. Robert Owen, para yerine emek bonoları koymayı düşünmüştür.
- Ancak Robert Owen'ın bu düşünceleri başarıya ulaşmamıştır.
- Robert Owen, diğer ütöpik sosyalistler gibi bir okulun, birimin kurucusu olmamış, kapitalist sistemin bozuk işleyişini görerek daha adil bir düzenin kurulmasına çalışmıştır.

• **Sismonde de Sismondi (1773 – 1842)**

Ekonomik ve toplumsal düşünceler içerisinde Sismondi'nin yerini tam olarak ortaya koymak güçtür.

- 1803 yılında yayımlanan «Ticari Servet» isimli yapıtında Adam Smith'i eleştirmesine karşın, genel olarak gençlik döneminde Smith'in düşüncelerini devam ettirmiştir.
- Düşüncelerine bir liberal olarak başlamış, ancak gezileri ve gözlemleri sonucunda zaman içerisinde Liberalizme karşı tepkisel hale gelmiştir.
- Liberal düşüncenin oluşturduğu kapitalist düzen içerisinde toplumun mutlu olamayacağını ve emeğin kapitalist tarafından sömürüldüğünü ortaya koymuştur.
- Sismondi, düşünce tarihi içerisinde kapitalist ekonomik sistemin ve liberal düşüncenin yanlış işlediğini açık bir biçimde ilk kez belirten, ekonomik sınıfları koruyucu önlemler almak için toplumu göreve çağıran bir öncü, bir isyancı olarak yer almaktadır.

- Sismondi, makineli üretimin faydalarının işçiye yansımadığını ifade etmiştir. Buna göre makineli üretim ile birlikte artan üretim sonucunda işçinin ücreti ve dinlenme zamanı artmalıydı ancak makine işçiler üzerinde tam tersi bir etki yaparak işçileri işsiz bırakıp sokağa atmaktadır.
- Liberalizm, bünyesinde insancıl olmayan gelir bölüşümü sonucunda sınıai toplumu birbirine düşman iki sınıfa ayırmıştır. Bu nedenle devletin toplumsal politikalara ekonomik ve sosyal hayata karışması gerekliliği ortaya çıkmıştır.
- Sismondi, emekçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi üzerinde durmuştur. 1819 yılında yayınlamış olduğu «Ekonominin Yeni İlkeleri» adlı kitabında özellikle bunalımların nedenleri ve emekçiler üzerinde durmuştur.
- İşçilerin çalışma ve yaşam koşulları ile ilgili ileri sürdüğü ve sosyal politika niteliği taşıyan düşünceleri ile sosyal politikanın öncüleri arasında yerini almıştır.
- Sismondi bir sosyalist değildir ancak onun izinden yürüyenler, Sismondi'nin gözlemleri üzerine yoğunlaşmışlar ve düşüncelerini irdelemişlerdir.

- Klasik iktisatçılar, iktisat bilimine bir servet bilimi olarak bakmışlardır. Ancak Sismondi, gelir dağılımına önem vermiş ve iktisat bilimini bir insan bilimi, insanın fiziksel refahını amaçlayan bir bilim dalı olarak ele almıştır.
- Sismondi'ye göre insanın mutluluğunu arttırma sonucuna ulaşmayan hiçbir kuram, bilimsel bir nitelik taşımamaktadır.
- Sismondi'ye göre büyük sanayi orta sınıfı yok etmiş ve toplumu iki sınıfa ayırmıştır. Bu çerçevede liberal politikalar sonucu piyasaların bırakınız yapsınlar anlayışı çerçevesinde ve kişisel menfaat doğrultusunda görünmez bir el yardımıyla kendiliğinden dengeye gelmediğini, kişisel çıkarların serbest olarak işletilmesinin toplumun yararına olmadığını ileri sürmüştür.
- Bu nedenle toplum yararına bir müdahale şarttır. Sismondi müdahaleci bir düşünce tarzı ortaya koymuştur.
- Sismondi'ye göre emek ile sermaye yeniden birleşmelidir. Bu doğrultuda üretim ile tüketim arasındaki denge yeniden kurulmalıdır. Küçük üreticilik, zanaat ve küçük ticaret yeniden yaygınlaştırılmalıdır. Bu dengeyi sağlamak devletin görevidir.

- Devlet, sınıai ilerlemenin hızını yavaşlatacak önlemler almalıdır. Yeni teknolojiler, aşırı üretim ve yoksulluk yaratmayacak şekilde yeniden ayarlanmalıdır.
- Sismondi, devletin tüm bu müdahaleleri ne şekilde yapacağı konusunda ise kararsız ve çekingendir. Komünizmi reddeder. Ütopyacı sosyalistler ile aynı amacı paylaşıyor ve birçok noktada kesişiyor olsa da onları da kabul etmemiştir. O'na göre loncalar içerisinde örgütlenme yeniden yaygınlaştırılmalı, Pazar çalışması kaldırılmalı, çalışma süreleri azaltılmalıdır.
- Bir tür hastalık ve yaşlılık sigortası önermiş, işçi hastalandığında veya yaşlandığında, bakımının işverence üstlenilmesi gerektiğini vurgulamıştır.
- Özetle Sismondi, bir iktisatçı olmaktan çok tarihçi ve ahlakçı olarak değerlendirilebilir. Çalışan sınıfa, işçilere karşı derin bir yakınlık duymaktadır.
- Bu nedenlerden ötürü sanayi toplumunu, rekabeti, gelir dağılımı adaletsizliğini eleştirmiş ve katı liberalizme karşı çıkmıştır. Bu özellikleri nedeniyle Sismondi, daha sonra oluşturulmuş bir çok kurama öncülük etmiştir.